

Önmagunkra találni – az alapdöntés

TARJÁNYI ZOLTÁN

A harangöntés

1951-ben született. Katolikus teológus, a PPKE Hit-tudományi Karának professzora, az Erkölcsteológiai Tanszék vezetője. Hosszabb ideig az Új Ember katolikus hetilap főszerkesztője volt.

**Tarkovszkij filmje
Andrej Rubljevéről**

**Legenda Paulinus
püspökről**

Mióta a hetvenes évek közepén megnéztem Tarkovszkij nagyszerű filmjét *Andrej Rubljevéről, az ikonfestőről*, a harang érdeklődésem látókörébe került. Mert sosem gondoltam azelőtt, hogy mindennapjaink tartozéka, a harangzúgás mögött milyen nagy apparátust, és főleg milyen hatalmas szakmai tudást igénylő munka áll. A filmben van egy elég hosszú rész arról, hogy az egyik településen nagy harang öntésébe vágnak bele: olyanba, ami nemcsak az ott lakókat éri el hangjával, hanem átható és messze hangzó szavával szétviszi a világba a helyi közösség Isten iránti buzgóságának is a híret. Vagy harmincan megfeszülve és hónapokon keresztül dolgoznak ezért. Ám a munkálatokat irányító mester egyszer csak hirtelen meghal. Úgy tűnik, ezzel be is fellegett a tervnek, hiszen nincs, aki a titkok tudójaként irányíthatná a munkát. S ekkor az elhunytnak a kamasz fia előáll, állítván, hogy ő be tudja fejezni a folyamatot. A helyi egyházi és világi vezetők, de még maguk a munkások is úgy vannak vele, hogy hiszik is meg nem is, de oly nagy öntudattal hangoztatja a gyerekeMBER szakmai tudását, hogy végül a harangöntés folytatása mellett döntenek. Újabb hetek és hónapok telnek el a rettentő munkával: közben a világ felé melldöngetően magabiztos ifjú parancsnok iszonyú kétségeivel küszködik, hogy jól emlékszik-e az apjától ellesett fortélyokra, s egyáltalán meg fog-e szólalni a harang, s ha megszólal, nem reped-e el? Tudja, hogy kudarc esetén halállal büntetik. Azután kiégetik a sajátos hangszert. Majd kiássák. Majd egy hétig hűlni hagyják. Ezután letisztogatják. Végül felrakják a tartószerkezetre, s beleszerelik a nyelvet. Majd meglengetik. S a hatalmas harang diadalmasan megszólal, kamasz mestere pedig az örömtől zokogni kezd. Hátborzongatóan hiteles az egyébként is hiteles film e részlete.

Ez indította el bennem a harang iránti érdeklődést. Néhány rövid és nem kellő mélységű munka után rátaláltam Kovács Mihály: *A harang* című, 1917-ben kiadott könyvére. Úgy vettem ki a könyvtárból, hogy felvágatlan volt — eszerint senki nem olvasta el az elmúlt évtizedek alatt. Sok mindent megtudtam belőle. Nézzük sorjában. A bájos legenda szerint *Paulinus, Campania püspöke* (+431) egy erdőben sétálás közbeni elmélkedés során csodás virágokkal pompázó rétre talált, s hatására vallásos elragadtatásba esett. Felkiáltott: Uram, adj jelet, hogy velem maradsz életem vé-

géig! S a válasz nem késett: a virágkelyhek andalító hangözönben csendültek össze. Ezen istentapasztalatának emlékére a hívei számára ércből egy hatalmas virágkelyhet öntetett a püspök.

Harangok az ókorban

Valójában a harangot már Kr. e. kétezer évvel ismerték a kínaiak, de Asszíriában és Egyiptomban is a II. évezredtől használtak vallási célra ércöntvényeket. A szakemberek azt is valószínűnek tartják, hogy a jeruzsálemi templomban használt két ércoszlop is (1Kir 7,21) tulajdonképpen sajátos hangszer lehetett: ütögetésével mintegy értesítették a zarándokokat a szertartások kezdetéről vagy menetéről. Az ókori görögök és rómaiak pedig nemcsak pogány templomaikban használták az ércből készült nagyobb csengőket, hanem a gazdagok házában ezek megkondításával jelezték a rabszolgák munkájának kezdetét, illetve végét, vagy az előkelő vendég érkezését. Sőt a keresztény katakombákban is találtak a régészek apró érc- vagy ezüstcsengőket, melyek alkalmasint az elhunytak magas rangjára utalhattak.

Az első fémből készült harangok

A keresztényüldözés megszűntével az újonnan épült templomok felszereléséhez tartozott a *semantrum*, a *szent fa*, melyre a későbbiekben fémlemezket is szereltek, s ezek kalapáccsal ütögetése a szertartások kezdetét jelezte a harang elterjedéséig. A technikai fejlettség a 6. század végétől tette lehetővé a fémből készített harang készítését: a legrégebbit, ami a népvándorlás pusztításai ellenére megmaradt, *Szent Kolumbán* pléhharangját St. Gallen dómjában őrzik. *Sabinianus pápa* (†606) adta ki az első haranggal kapcsolatos egyházi rendelkezést: nappal négyszer, éjszaka pedig háromszor szólítsa imára a híveket (eszerint ekkor még létezett a későbbiekben csak a papok és szerzetesek által végzett közös zsolozsmázás). Az első harangtoronyot (mely a nagyobb harang öntésére utal) Rómában, a korabeli Szent Péter templom mellé építették 770-ben. *Nagy Károly* azután kifejezetten a harang mecénásaként is jeleskedett: Kölnbe és Aachenbe öntetett akkor óriásinak számító harangokat.

A harangöntési technika fejlődése

Ettől fogva a bencések kezdték fejleszteni a harangöntési technikát, melyet majd a céhek vettek át tőlük a 13. századtól. Nagyon drága dolog volt: sokba kerültek az alapanyagok, s rendkívül idő-, munka- és munkatársigényes maga a folyamat. A vándorló harangöntők általában hamvazó szerdán kezdtek hozzá, s mindenszentek ünnepére szólalt meg először az új mű. A 15. századtól azután a haditechnika átforgalmazta a harangöntők életét: békeidőben harangokat öntöttek, háborús időben pedig a harangokból ágyút, majd ezekből újra harangot a béke beköszönteke. Hogy a nagyságrendről fogalmat alkossunk: a francia forradalom alatt több mint százezer harangból lett ágyú (a párizsi *Notre Dame székesegyház* 1472-ben készült, 25 tonnás második nagyharangjának a leszerelésén és szétszedésén hat héten át 80 ember dolgozott), de hazánkban is csak 1918-ban a Weiss Manfréd gyárban 25 ezer harangot olvasztottak be, hogy hadianyag le-

gyen belőle. S persze a harang nagysága egy-egy templom, város vagy nép Isten iránti bőkezűségét is hivatott volt jelezni: az így megindult versengés elképesztő méretű példányokat eredményezett. A világ legnagyobb harangja, a *cár kolokol*, a *harangcár* 444 tonnás, 5,5 méter magas és 6 méteres átmérőjű. 1733-ban öntötték, s nem is szólalt meg sohasem, mert készítése utolsó fázisában belesüllyedt a földbe, és egy jókora darabja letört. 1836-ban kiemelték, s utána 1917-ig kápolnaként használták, hiszen több mint húsz személy kényelmesen aláfér. A legnagyobb működő harang is Moszkvában van: 1817 óta 130 tonnányi tömegével szólal meg. Kölnben 52, Párizsban 44 tonnás a legnagyobb harang, a magyarországi rekorder, a Szent István bazilikáé pedig 7,7 tonnát nyom.

A harang társadalmi funkciója és egyházi szerepe

Míndeközben, mivel a harang a tornyokban kapott helyet, tehát magas helyen, úgynevezett társadalmi funkciót is elkezdett betölteni: árvizet, tűzvészt, ellenséges csapat közeledtét egyaránt jelezte a település lakói számára. Egyházi szerepe pedig a mondás szerint ez volt: „az élőket imára hívom, a viharfellegeket elűzöm, a holtakat elsiratom”. A Trienti zsinat után a 16. század közepétől *Borromeo Szent Károly* milánói előírása terjedt el széles körben: székesegyházban 4-7, plébánia templomban 3, kápolnában 2, koldulórend templomában pedig 1 harangot használhattak. Évszázadok alatt rögzült is a szokásrend: mikor kell az „öreg harangnak”, azaz a legnagyobbnak megszólalnia, s mikor és hányszor csendüljön az úgynevezett lélekharang, jelzőrendszerként tudtul adva, hogy a most elhunyt, akiért imádkoznunk kell, mert Isten színe elé érkezett, férfi vagy nő, avagy gyermek.

A modern harangok

A modern technika immár az üvegből, az alumíniumból és az acélból készített harangot is lehetővé teszi, de egyiknek sincs olyan sokáig, 49 másodpercig a térben továbbhullámzó hangja, mint a bronznak, ezért a legtöbb helyen ragaszkodnak is az utóbbihoz. A bronz pedig 78% rézből és 22%, 8,4 fajsúlyú ónból tevődik össze. Annál tisztábban szól, minél nagyobb az ón aránya, de egy határon nem lehet túlmenni, különben elreped. Márpedig a harangtól azt várjuk el, hogy kibírja a hatalmas nyári melegeket, hogy elviselje az időszakonkénti kemény téli hidegeket, s hogy akár évszázadokon átívelő működése során ne is kopjon el, meg ne is repedjen el használat közben. Ha pedig arra gondolunk, hogy minden harang egy bizonyos zenei hangmagasságban szólal meg, s egy új harangot a már meglévő hangjához kell tervezni, hogy amikor mindannyian megszólalnak, harmóniában zengjenek — nos akkor valóban megcsodálhatjuk a harangöntők szakmai tudását. A maiakét is, de még inkább a régiekét, amikor még nem volt hangvilla, s a mesterek fülükben raktározták el a harangok hangmagasságát, s ezekhez konstruálták meg az újét, a készítendőét.

Megvallom, igen fellelkesített a harangokról és a harangöntésről szóló sok információ. Aki olyan tanár típus, hogy az elméleti ismeret átadásakor képi példát keres, az folyton éber figyelemmel keresi azt a *földlabdát*, amely segítségével életképebben átlántálja tanítványaiiba a tudás egy-egy fácskáját. Jézust méltán tarthatjuk az oktatók legtökéletesebb példaképének, mert a mindenki számára érthető képekkel (magvető, kovász, mustármag, aratás, elveszett bárány stb.) Isten Országának igazságait és annak mintegy működését az emberi értelem számára olyanná tette, hogy az ember teljes emberségével beleláthat és belehatolhat a misztériumba: Isten örök tervébe. A harang „megvalósulása” és „sorsa” igen mélyen ilusztrálhatja azt, amit az erkölcteológia *optio fundamentalis*-nak, *alapvető döntésnek* nevez. Mert a harang lényegét keresve miről is van szó? Arról, hogy van egy létező, mely mögött emberek áldozata és szaktudása halmozottan jelen van. S ennek a létezőnek tisztán egy bizonyos hangot kell megszólaltatnia, s közben bele kell simulnia mások hangjának összhangjába. S csak akkor tekinthető értékesnek és használhatónak ez a létező, ha hosszú időn keresztül megőrzi hangját: nem kopik el, nem is reped el, s ez a „hang” értelmezhető és értékes üzenetet tartalmaz mások javára és hasznára.

ez alapdöntés mint
elköteleződés

Az *optio fundamentalis* kifejezést először Jacques Maritain, a keresztény perszonalizmus nagy alakja használta a 20. század első harmadában, de a teológusok (Karl Rahner, Joseph Fuchs, Franz Böckle, Bernhard Häring) igen gyorsan átvették és beleépítették a nagy metafizikai kategóriák (*Legfőbb Jó, habitus, végső cél*) helyett inkább az antropológia felőli megközelítést fontolgató erkölctani rendszerükbe. Az *alapdöntés* e modern koncepcióban nem más, mint az embernek egy éretten és véglegesen meghozott alapirányultsága, mely bár minden tudatos és szándékos cselekedetét áthatja és irányítja, de egyetlen konkrét tétével sem azonos. Az *optio fundamentalis*-ban az ember önmagáról dönt, hogy milyen vágányon akar haladni, hogy mit akar mintegy kiformálni saját magából. Ilyen egy hitetlen ember megtérése: egészen más távlatban tárul fel előtte az emberi személy titka, s hogy mi ebben a szerepe az erkölcsnek, mint pogány korában vélte. Ilyen egy érett személyiséggel meghozott döntés: „Én pap vagy szerzetes akarok lenni, s ebben az öntőformába teszem bele életem minden energiáját, s így munkálkodom Isten és ember szolgálatában, mert nekem ennek a hivatásnak a vállalása az utam. Akkor lesz kerek és boldog az életem, ha ennek a hívásnak igent mondok.” Ilyen alapdöntés lehet bármilyen életpálya hivatásként megélése: „én orvosként az emberek szenvedését akarom folytonosan kiiktatni vagy csökkenteni”; „én pedagógusként a jövő generációjáért áldozom fel magamat”; „én asztalosként, én tűzoltóként akarok az emberek szolgálatára lenni, teljes szakértelmmel és áldozata-

tos életemmel". De ilyen alapvető döntés a felnőtt gondolkodású házasságkötés is: „Én a társammal Krisztus és az egyház egységét akarom megjeleníteni a világban, vállalva egymás terhét, vállalva az élet szolgálatát. Azaz övele egységben akarom megérlelni magam a szeretetben, hogy állapotbeli kötelességeim teljesítésével az önzést folytonosan legyőzve a tiszta és teljes Szeretethez, Istenhez eljussak." Az *optio fundamentalis*, az *alaplöntés* tehát egy olyan teljes igényű elköteleződés, amellyel egy személy, illetve egy közösség szolgálatára rendeli az ember önmagát az Istentől való függőségében.

Hűség az
alaplöntéshez

Nyilván egy ilyen alapdöntés meghozásához időre és elmélyedésre, valamint személyi érettségre van szükség. S az is nyilvánvaló, hogy ilyen egyszerű hoz az ember, de sokszor meg kell újulnia benne (imádságban, szentgyónás által, adott esetben egy lelkigyakorlaton), hogy valóban minden tudatos cselekedetét átítassa, hogy ne kopjon el frissessége és az életet alapvetően beirányzó szerepe. Mert az ember csak akkor marad hűséges alapdöntéséhez, ha a saját jövőjét globálisan átfogó döntés konkrét cselekedetekben realizálódik. Ha így történik, akkor minden tette olyan, mint egy jéghegy csúcsa: sejteti egész életének értékrendjét és irányát. S minél hatékonyabban benne van az alapdöntés a konkrét cselekvésekben, annál jobban kirajzolódik a személyiségen érvényessége. De fordítva is igaz: minél jobb aktuális erkölcsi döntéseket hoz, annál érettebbé válik az ember alapdöntése. Természetesen el kell ismerni, hogy jó alapvető döntést egy nem hívő vagy egy hitetlen ember is tud hozni, amikor életét a maga teljességében a felismert jó szolgálatára rendeli. Egy keresztény azonban a szentségi életben való tudatos részvétellel (felnőtt keresztség vagy a gyermek keresztség értékrendben való nevelésének garantált ígéretével megkereszteltetése, bérmálás, szentgyónás, szentáldozás, betegek kenete, avagy az ünnepélyes szerzetesi fogadalom, a pappá szentelés, a szentségi házasságkötés) minden életállapotában és minden élethelyzetében sokkal átfogóbban láthatja saját életének alapcélját és annak Krisztus általi beteljesítését.

Elköteleződés
Krisztus követésére

A modern erkölcssteológia azt állítja, hogy az emberi élet teljes elkötelezettsége (hogy tudniillik olyan alapirányt meghatározó döntést hoz, mely totálisan meghatározza a jövő minden konkrét morális állásfoglalását) az *optio fundamentalis*, az *alaplöntés* kategóriája nélkül nem is lenne teljesen értelmezhető: ez az a kulcs, amellyel ki lehet nyitni az ember titkának zárját. Ez által jut földi életében embersége csúcsára az Isten képére és hasonlatosságára teremtett, s Krisztusban megváltott személy. Éppen mert alapdöntésével tudja életét totálisan elkötelezni Krisztus követésére az egyház közösségében. Az ember az alapdöntésével tud önmaga zártságából kilépni, s kapcsolatra, közösségre jutni másokkal és Istennel a Szentlélekben. Harang-példánk alapján fogalmazva: az ember a jó alapdöntésével tud tiszta hangon meg-

szólalni, *értékes üzenetként* megjelenve mások életében, s közben belesimulva mások hangjába, hogy ne disszonáns hangzavar keletkezzen, hanem hozzájáruljon a különféle hangok harmóniájához. S ezt cselekedni hosszú időn át, nem elkopva, nem elrepedve, míg be nem tölti hivatását. Igen, az embernek, ha nem akar felelőtlenül élni a világban, előbb-utóbb el kell köteleznie magát egy érték, egy személy, vagy egy közösség szolgálatában, hogy sokféle tevékenysége egyetlen rendezőelvhez igazodjon, és használni-szolgálni akarásának vágya medret kapjon. A tanulság tehát röviden ez: az *alapszabvány* meghozásával haranggá kell válnunk.

Egy saját hangra találás története

Stefan Zweig

Milyen érlelődési folyamaton szükséges átmennünk, hogy rátaláljunk saját helyünkre a világban? Hogy ezt szemügyre vegyük, vizsgáljunk meg egy szellemi természetű életutat, melyből azután szélesebb körű következtetéseket lehetséges leszűrni. *Stefan Zweig* 1881-ben született Ausztriában. Élénk esze és jó tanulmányi eredményei arra indították, hogy irodalmárként képzelje el saját jövőjét. Bécsben, majd Berlinben germanisztikát és romanisztikát tanult, de a francia nyelv és kultúra is vonzotta, s doktori disszertációját *Taine*-ről, a sok aforizmájáról híressé vált gondolkodóról írta meg. Közben már húszévesen megjelent első kötete, majd sorban jöttek a következők is, s bármennyire sikeresek voltak ezek a kritikások és a külvilág szemében, állandó belső elégedetlenség jellemezte. Érezte, hogy könyveiben még mindig önmagát keresi. Hogy még nem találta meg saját *hangját*. S aztán rájött, mi a teendő: fordítania kell. Önéletrajzában (magyarul *A tegnapi világ* címmel jelent meg, Tandori Dezső fordításában) így ír erről: „*Az idegen nyelv a műfordításban eleinte, idegenségének legszemélyesebb rétegeivel, ellenállást kelt, ám ez üdvösségesen hat: mozgósítja a kifejezés végső tartalékait, melyek más-különbön felhasználatlanul maradhattak volna; ekképp az idegen nyelv legsajátabb elemét is átéljük, mi több, megfelelőjét az anyanyelvünkön plasztikus formában megadni kényszerülünk, s ez számomra különös gyönyörűség lett. Mivel ez a csendben végzett, lényegében hálátlan munka sok türelmet és kitartást kíván, oly eredményeket, melyek helyett a gimnáziumban inkább a könnyedséget és vakmerőséget gyakoroltam, csakhamar mélyen megszerettem; mert ez a szerény tevékenység, a fenséges idegen műalkotások tolmácsolása először boldogított olyan biztonságérzettel, hogy valóban értelmes dolgot művelek, hogy létezésem igazolódik.*”

Zweig és Verhaeren

Tehát önmaga keresése közben első felismerése az volt, hogy akkor és mélyebbre önmagában, ha nem saját gondolatait akarja onnan előbányászni, hanem idegen nyelvű szerzők fordítására adja magát. Ezen új perspektíva felfedezése arra vezette, hogy keressen *egyetlen* jellemet, aki méltó arra, hogy minden erőfeszítését neki szentelje. S nemsokára megismerkedett Brüsszelben *Émile Verhaeren* (1855–1916) flamand, franciául alkotó belga köl-

tővel. „E három óra alatt úgy megszerettem ezt az embert, hogy azután egy életen át őriztem emlékét. Lényében volt valami biztonság, mely egyetlen pillanatra sem rémlett öntetszelgő elbizakodottságnak. A pénz nem érdekelt, inkább a vidéki életformát választotta, s le nem írt volna egyetlen sort sem, amely csupán a pillanat aktualitását szolgálja. Függetlenedett a sikertől, melyet nem akart engedményekkel, barátkozásokkal és szívességekkel növelni — elég volt neki hű baráti köre értő elismerése. Sőt a legnagyobb próbát is kiállta: a dicsőségét, mely végre megkereste az élete delén álló férfit; a jellem legveszedelmesebb kísértése az ilyesmi. Nyílt maradt Verhaeren a szó minden értelmében, gátlások nem nyomasztották, hiúság meg nem zavarta, derűs és szabad ember volt, könnyen lelkesülő... Ott állt hát szemközt velem, fiatal látogatóval — a költőt láthattam, akiért idejöttem. Olyan volt, amilyennek elképzeltem. És már a találkozás első órájában megszületett bennem az elhatározás: mindent megteszek ezért a költőért és művéért, amit tudok. Vakmerő terv volt, hiszen Európa abban az időben kevéssé ismerte ezt a himnuszos poétát, és előre tudhattam, hogy monumentális költői életművének és három verses drámájának a lefordítása két-három évet elvesz majd tőlem magamtól. Hanem amikor mégis úgy döntöttem, amikor minden erőmet, időmet és szenvedélyemet egy másik költő szolgálatába állítottam, önmagamot ajándékoztam meg valamivel, ami talán a legfontosabb: erkölcsi feladattal. Bizonytalan keresésemnek és kísérletezésemnek most végre értelme lett. És ha manapság tanácsot kérne tőlem egy fiatal író, aki még bizonytalan az útján, azt javasolnám neki: szolgáljon előbb valamely nagyobb életművet vagy szerzőt. A kezdő számára az áldozatkész szolgálat különösen bizonyosság, mint az önálló kezdemény, és ha odaadóan csináljuk, végül semmi sem marad haszontalan.”

Zweig és
Romain Rolland

Zweig tehát azzal, hogy egy konkrét alkotó értékesnek tartott életművének fordításának szentelt két esztendő, lassan ki is lépett önmaga kereséséből: már nem befelé figyelt, hanem teljesen odafordult valaki és valami felé. Ám egy nagy eszmére még mindig vágyott: olyanra, ami annyira egyetemesen emberi, hogy valóban teljes jövőjét neki ajándékozhatja. Hogy erre is rátalált, azt az első világháború és abban egy újabb személy helytállása hozta meg neki. Zweig írt egy cikket „Barátokhoz — idegen országba” címmel, s hónapok múlva levelet kapott Romain Rolland (1866–1944) francia írótól. „Nem, én sohasem fogom elhagyni barátaimat, közölte. Azonnal megértettem, hogy ez a pár sor kísérlet akar lenni annak kiderítésére, hogy lehetséges-e a háború idején egy franciának egy osztrák jó barátal levelezni, amikor hadseregeink szemben állanak egymással... Ez a levél életem boldog pillanata volt, igazi csoda: fehér galambként érkezett a bömbölő, tomboló, elvadult állatóság bárkájából... Rolland magabiztos lelkiereje engem is megszilárdított. Mert a határokon át is tudhattam, hogy Rolland őrzi bámulatos emberségét. Megtalálta az egyetlen helyes utat, melyen a költőnek ily időkben járnia kellett: távol maradt a gyilkosok, a pusztítók világától, és tevékenyen az emberiség és a segítség ügyét vállalta. Svájcban élt, gyenge egészségi állapota eleve

fölmentette mindenfajta katonai szolgálat alól, s ott, Genfben, ahol a háború kitörése érte, azonnal a Vöröskereszt aktivistája lett, s ott dolgozott nap mint nap azokban a zsúfolt termekben a csodálatos művön, melyet később Európa szíve című cikkemben próbáltam a köz nevében, nyilvánosan is megköszönni. Az első hetek gyilkos csatái után minden kapcsolatot megszakadt; a hozzátartozók egyetlen országban sem tudták, mi történt fiukkal, fivérükkel, apjukkal: elesett-e vagy csak fogságba esett, netán megsebesült; és azt sem tudták, hol érdeklődjenek, hiszen az 'ellenségétől' nem várhattak felvilágosítást. Ekkor vállalta a Vöröskereszt a feladatát: a borzalmak és a rettenetes közepette legalább a leggyötrőbb kintől szabadította meg az embereket, a bizonytalanságtól; odahaza mégis megtudhattak valamit szeretteik sorsáról, mert a genfi szervezet továbbította a foglyok leveleit. Az évtizedekkel azelőtt létrehozott szervezet persze ekkora forgalomra nem számított; napról napra, óráról órára növelni kellett az önkéntes segítők számát, hiszen a hozzátartozóknak minden bizonytalanságban töltött óra egy-egy gyötrelmes örökkévalóság volt. 1914 decemberének végén már napi harmincezer levél áradatával kellett számolni, végül pedig a genfi Musée Rath szűk termeiben ezerkétszáz ember szorongott, hogy a napi postát osztályozza, s a leveleket megválaszolja. És közöttük dolgozott ahelyett, hogy egoista módon saját művének szentelte volna magát, az írók legemberségesebbje: Romain Rolland."

Stefan Zweig
pacifizmusa

Ismételjük csak át Stefan Zweig érlelődési folyamatát: irodalmi ambíciókkal előbb önmagát keresi, azután énjéből kilépteti egy másik szerző életművének szolgálata. Majd még inkább megszabadul egoista önkeresésétől egy nagyszerű emberi példa által, mely rávezeti, hogy az emberek szolgálata, azaz a közösségi szempont adja meg önmagunknak a saját jövőnk távlatát. S amikor éppen Budapesten járva beleolvas egy német nyelvű, háborúról tudósító újságba, akkor születik meg benne az elhatározás, hogy milyen eszmének áldozza egész írói jövőjét: „Mert az újságban frázist frázis hátán olvashattam, a törhetetlen győzni akarásról, saját csapataink csekély veszteségéről, az ellenfél sorainak súlyos megtizedeléséről, és akkor leplezetlenül, szégyentelenül és hatalmasan a szemembe szökött a háború egész hazugsága... Azok a bűnösök, akik háborúra uszítanak a szavukkal. De cinkosaikká válunk mi is, ha a magunk szavát nem fordítjuk ellenük.” A humanista, az emberi értékek védelmére, az igazságosság csoportönzéstől független szolgálatára kell tehát életét fordítania — született meg benne az elhatározás. Számára a pacifizmus eszméjében adatott meg az alapdöntés közösségi szempontja. S hogy mit eredményezett felismerése, azt az 1917-ben megjelent könyvében láthatni, melynek címe Jeremiás volt, s melyről így vall önéletírásában: „Ez az első művem, amit érvényesnek fogadtam el önmagamtól. Ma már tudom: anélkül, amit a világháborúban átéltem, amit megéreztem, amit mások sorsából a szívemben végigszenvedtem, bizony csak olyan író maradtam volna, mint amilyen annak előtte voltam, — 'kellemesen mozgalmás', így mondja a zenei szaknyelv, de semmi több: nem éltem volna át utolsó porcikáimig, lelkemnek minden

ízéig a világot. Most először éreztem, hogy egyszerre szólok önmagamból és a korból. Megpróbáltam segíteni másoknak, és így segítettem magamon: legszemélyesebb, legérzékenyebben közvetlen műveimet írtam meg ekképp, melyhez azután az Erazmus társult 1934-ben... A dráma átsegített a legnehezebb időkön. A terhet, mely a lelkemre nehezedett, leráztam, és megleltem önmagam; s amikor a környező világ rémségeire a leghatározottabb 'Nem!' -et kellett kiáltanom, csendben megleltem azt az 'Igen!' -t, amelyet önmagam útjára mondhatok."

Összegezés

Amit Stefan Zweig szellemi szinten átélt, az a folyamat mindnyájunkra érvényes. Igen, a végleges és érett önmagunkra találás akkor következik be, amikor teljes szívvel átadjuk magunkat egy személy vagy egy közösség szolgálatára. Amikor az ember teljesen felméri: mire kell nemet, és mire kell igent mondania. Vagyis amikor meghozzuk alapdöntésünket. Másként: amikor haranggá öntjük magunkat. Ha ezt nem tesszük meg, s Jézus szavai szerint meg akarjuk menteni életünket, akkor elveszítjük azt (Lk 17,33). Mi minden szükséges, hogy Jézusban találjunk rá életünkre? Először is az, hogy nemes és tiszta anyag legyen bennünk: az Istentől kapott képességek gondos és reális fölmérése, azután a jóakarát, hogy ezekkel nem önmagunkat kell tökéletesítenünk, hanem az igazságot és mások ügyét szolgálunk. Azután kellő ideig és kellő hőfokon ki kell égetnünk magunkat: ez a szakmai igazságok olyatén elsajátítása, mely sosem téveszti szem elől a ránk váró jövőt, s vele az általunk megoldandó feladatokat. Mindez a családtól és a nagyobb közösségeinkhez tartozó személyek ránk hatásától árad felénk: ha a jó példák valóban elérik szívünket, kialakítják bennünk az igazi igényességet. Másképp fogalmazva azt, hogy mindig jobbik énünk szerint hozzuk meg aktuális döntéseinket. S ha engedjük, hogy a Gondviselés sokféle beavatkozása megérleljen bennünket, akkor vállalnunk kell a döntés terhét: mely személy vagy mely közösség szolgálatát akarjuk *saját hangunkkal* beteljesíteni? S aztán, ha a jó alapdöntést meghoztuk, nem szabad sem elkopnunk, sem elrepednünk: mindig ugyanazt a saját hangot kell megszólaltatnunk a hónapok, az évek és az évtizedek alatt. Harangként szükségünk van mindig erős, támogató környezetre is: aki ugyanis önmaga hangját megtalálta, az sokszor akkora erővel lengve mondja ki a felismert igazságokat, hogy teherbíró harangtorony hiányában rombolni is képes. S még egy dolog szükséges: saját harangunk hangmagasságának bele kell simulnia más harangok harmóniájába, különben hiába van meg bennünk az önmagunk evilágban betöltendő szerepére találás, diszharmóniává rontjuk a hangok rendjét és szépségét. Ám ha igaz szívvel megteszünk mindent haranggá válásunkhoz, és alázattal hallatjuk hangunkat, akkor Nagy Zoltán, a kevésbé ismert, fiatalon meghalt költő szavait testesítjük meg: „Ha kérded, mi voltam? / Az voltam, ami: / Egy hang voltam Isten énekében, / És kár lett volna el nem hangzani.”